

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านการบริหารตามหลักอัมมัญญุตารองลงมา คือ ด้านการบริหารตามหลักกาลัญญุตารองลงมา ส่วนด้านที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านการบริหารตามหลักอัตตัญญุตารองลงมา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อ พบว่า

๑) ด้านการบริหารตามหลักอัมมัญญุตารองลงมา โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษารองลงมา คือ การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านการส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๒) ด้านการบริหารตามหลักอรรถัญญุตารองลงมา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาตามระบบและตามเกณฑ์ที่กำหนด รองลงมา คือ การส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากร

ทางการศึกษาตามเกณฑ์ ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุที่ทันสมัย

๓) ด้านการบริหารตามหลักด้านอัตตัญญูตา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ การจัดระบบการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น รองลงมา คือ การจัดระบบการตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ การจัดระบบการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่ทันสมัย

๔) ด้านการบริหารตามหลักด้านมัตตัญญูตา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น รองลงมา คือ การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาที่ชัดเจน ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษตามกฎหมาย

๕) ด้านการบริหารตามหลักด้านกาลัญญูตา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รองลงมา คือ การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดเวลา ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลรอบครัว องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

๖) ด้านการบริหารตามหลักด้านปริสัญญูตา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา รองลงมา คือ การส่งเสริมให้มีการส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการ ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

๗) ด้านการบริหารตามหลักด้านปุคคลโรปรัญญูตา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ การจัดการส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติแก่บุคลากร รองลงมา คือ การจัดการส่งเสริมการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษของบุคลากรที่เหมาะสม

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น จำแนกตาม ตำแหน่งหน้าที่ โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น จำแนกตาม วุฒิการศึกษา โดยภาพรวม มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านกัลยาณุตสาหะมีการปฏิบัติแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านอื่นมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น จำแนกตาม ประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๕ ผลวิเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่นพบว่า

๕.๑.๕.๑ ด้านการบริหารตามหลักอัมมัญญา ผู้บริหารหรือครูผู้สอนควรนำหลักและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถาบันหรือองค์กรได้มากที่สุด ควรที่มีการจัดระบบส่งเสริมหลักสูตรทางด้านคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้นและให้สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่นในการนำไปสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้ก้าวหน้าและชัดเจน ควรจัดทำการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นอยู่เสมอ ควรทำการตรวจสอบติดตามและรายงานผลการวัดผล ประเมินผลหรือทำการวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพทางการศึกษาให้ต่อเนื่องอยู่เสมอ

๕.๑.๕.๒ ด้านการบริหารตามหลักอัตถัญญา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการกำหนดเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาอย่างชัดเจนและเป็นระบบมาตรฐาน ควรกำหนดการพัฒนาระบบคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาอย่างชัดเจนและจัดทำอย่างต่อเนื่อง ควรจัดทำการวัดผลประเมินผลในระบบการปฏิบัติงานของผู้บริหารและครูเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาบุคลากรที่ดี มีคุณภาพ และเด่นชัด และครูผู้สอนควรที่จะต้องได้พัฒนาคุณภาพและศักยภาพทางการศึกษาของตนให้เป็นคนที่ทันสมัยและใหม่อยู่เสมอเพื่อที่จะมีองค์ความรู้ใหม่ๆมาถ่ายทอดให้แก่ศิษย์หรือผู้เรียนอยู่เสมอ

๕.๑.๕.๓ ด้านการบริหารตามหลักอัตตัญญา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรจัดทำการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย เพื่อสนองให้แก่ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาเรียนอย่างเต็มที่และทั่วถึงกัน ควรจัดทำการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ควรที่จะต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาจากข้างบนหรือจากกระทรวงที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และควรเป็นผู้รู้จักวางตนให้พอเหมาะ

ประเมินตนให้พอดีและปฏิบัติหน้าที่พัฒนาตนให้มีศักยภาพอยู่ตลอดเวลาต้องเป็นต้นแบบที่ดีและมีความรับผิดชอบสูงต่อหน้าที่ของตน

๕.๑.๕.๔ ด้านการบริหารตามหลักมัตตัญญูตา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาเป็นประจำ ควรมีมาตรการการอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรอย่างโปร่งใส ควรเป็นผู้รู้จักประมาณในการแยกแยะแบ่งปันส่วนในการใช้สอยให้อยู่ในความพอเหมาะพอดีกับรายได้และรายจ่ายที่ได้รับ ควรเป็นผู้ที่มีการรู้จักการวางแผนและการบริหารจัดการระบบการเงินของตนอย่างชัดเจนไม่ให้อยู่เหิงคุมเคลือและพุ่มพายเกินตัว และสถานศึกษาควรที่จะมีการปฏิบัติตามแผนการใช้จ่ายงบประมาณอย่างเคร่งครัดและมีการจัดทำเสนอแผนรายงานการใช้จ่ายงบประมาณเป็นประจำเพื่อความโปร่งใสและไม่ให้เป็นช่องว่างในการปฏิบัติไปสู่ความทุจริต และควรมีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นอยู่เสมอ

๕.๑.๕.๕ ด้านการบริหารตามหลักกาลัญญูตา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการปฏิบัติตามการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างมีความเอาใจใส่และตระหนักจริงจิ่งต่อหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น ควรมีการปฏิบัติการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาอย่างจริงจัง และควรมีการปฏิบัติตามการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเคร่งครัด ควรเป็นผู้รู้จักการบริหารเวลาอย่างเคร่งครัด มีความจริงใจตรงต่อเวลา รู้ว่าการไหน ควรปฏิบัติหน้าที่อะไร เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สิด ควรเป็นผู้บริหารงานให้เสร็จตรงต่อเวลาที่กำหนดตามที่ได้รับมอบหมายงานให้ และควรมีการจัดทำการประเมินระเบียบการทำงานและการปฏิบัติวินัยอย่างเข้มงวดเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีระเบียบในการทำงานมากขึ้น ต้องรู้จักการจัดระบบเวลานอกหลักสูตรและการจัดแบ่งเวลาต่อหน้าที่รับผิดชอบให้ลงตัวกัน

๕.๑.๕.๖ ด้านการบริหารตามหลักปริสัญญูตา ครูหรือผู้บริหารควรให้ความร่วมมือทางการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาอย่างไม่ปิดบังและบิดเบือนตามตามข้อเท็จจริง คือ ควรให้มีการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการอย่างเปิดกว้างในหลายช่องทาง และควรให้มีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นอย่างมีระบบเครือข่ายที่สามารถประสานงานกันได้หมดโดยไม่ยุ่งยากและซับซ้อน ควรเป็นผู้รู้จักประสานสมทบงานต่างๆกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามารถเป็นที่ปรึกษาหารือกับพ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนหรือชุมชนอย่างใกล้ชิดเพื่อการอนุเคราะห์ช่วยเหลืองานของโรงเรียนและชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้กมันสัมพันธสามัคคีซึ่งกันและกัน และควรให้ความร่วมมือเอาใจใส่ส่งเสริมปฏิบัติวินัยพัฒนาไกลทางด้านวิชาการให้แก่บุคคล ชุมชน ครอบครัว องค์กรอย่างเปิดกว้าง และควรมีการประสานร่วมมือในการพัฒนาวิชาการทางสถานการศึกษา

๕.๑.๕.๗ ด้านการบริหารตามหลักปุคคลปโรปรัญญตา ผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบงานสูง ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างเปิดกว้างและทั่วถึง ควรเป็นผู้รู้จักวัดระดับความรู้ความสามารถของครูหรือบุคลากรในโรงเรียนของตนว่าแต่ละบุคคลมีความรู้ความสามารถมากน้อยเพียงใดและเหมาะสมแก่การการสอนอยู่ในระดับใด ชั้นใด และภาระงานใด ควรต้องได้มีการจัดแบ่งงานเฉพาะด้านให้รับผิดชอบโดยตรงตามความเหมาะสมแก่งาน ควรส่งเสริมให้มีการประสานงานและการพัฒนาเครือข่ายการศึกษาอย่างเป็นระบบไม่ซับซ้อนและต้องโปร่งใสต่อหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการประสานงานต่างๆ และควรจัดการส่งเสริมบุคลากรของตนให้ได้มีโอกาสในการแสดงออกทางศักยภาพความสามารถของเขาได้อย่างเต็มเปี่ยม และควรส่งเสริมให้มีการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ

๕.๒ อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปบุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปบุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่นโดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษามีการปฏิบัติสูงสุดในด้านการบริหารตามหลักอัมมัญญา โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษา และมีการปฏิบัติในด้านการบริหารตามหลักกาลัญญูตารองลงมา โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่องและการดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดเวลา และเป็นไปตาม**หลักพุทธธรรม** ที่ว่า รู้กาลเวลา อันเหมาะสม คือระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการที่งานปฏิบัติการต่างๆและเกี่ยวกับผู้อื่น เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาคมเพชร วชิรปญโญ (เรือผา)**^๒ ได้วิจัยเรื่อง “การนำหลักสัปบุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมญูชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^๒ พระมหาคมเพชร วชิรปญโญ , “การนำหลักสัปบุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ข.

การนำหลักสัปปริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง ๗ ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมากเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านความเป็นผู้รู้จักบุคคล ความแตกต่างแห่งบุคคล ความสามารถคุณธรรม อหยาศัย ด้านความเป็นผู้รู้จักผล รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้หน้าที่และรู้ประโยชน์ที่พึงประสงค์ ด้านความเป็นผู้รู้จักชุมชน ที่ประชุม การประพัตถ์ในที่ประชุม การเข้าหาชุมชนหรือกลุ่มคนในสังคม ด้านความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสมว่าเวลาไหนควรทำ เวลาไหนไม่ควรทำ และระยะเวลาในการทำงาน ด้านการจัดคนเข้าทำงาน ด้านความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักหลักการ รู้จักหลักเกณฑ์ และระเบียบการบริหารงาน ด้านความเป็นผู้รู้จักตน คือรู้ว่าตนของเราเป็นใคร มีฐานะหรือทำหน้าที่อะไร และด้านความเป็นผู้รู้จักประมาณหรือความพอดี ความพอเพียงในความเป็นอยู่ในการใช้ทรัพย์ ทุกข้อมีความสำคัญ ถ้าปฏิบัติได้ทุกอย่างเคร่งครัดจะทำให้การปฏิบัติตนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาสมควร ศรีสงคราม**^๓ ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปริสธรรม และพลธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า สัปปริสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระจำรัส วิฑิตมโฆ (สวาสโพธิ์กลาง)**^๔ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานครโดยรวม อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**กำธร มิตรเปรียญ**^๕ ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างสัปปริสธรรมกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารของหัวหน้าสถานีนอมัย ในเขต ๑๒” ผลการวิจัยพบว่าระดับการปฏิบัติตามหลักสัปปริสธรรมและการปฏิบัติงานกระบวนการบริหารงานของหัวหน้าอนามัย ในเขต ๑๒ พบว่าอยู่ในระดับมาก

๕.๒.๒ ภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ด้านการบริหารตามหลักอรรถัตถ์ญดา มีการปฏิบัติต่ำกว่าทุกด้าน แต่โดยในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการ

^๓ พระมหาสมควร ศรีสงคราม, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปริสธรรม และพลธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร” สังกัดกรุงเทพมหานคร, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

^๔ พระจำรัส วิฑิตมโฆ (สวาสโพธิ์กลาง), “การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

^๕ กำธร มิตรเปรียญ, “ความสัมพันธ์ระหว่างสัปปริสธรรมกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารของหัวหน้าสถานีนอมัยในเขต ๑๒”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, **ศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

จัดระบบการพัฒนาและใช้สื่อนวัตกรรมเพื่อการศึกษาที่ทันสมัย การจัดระบบการจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษายังมีจำนวนน้อยไม่พอเพียงตามความต้องการที่จะใช้ และ การจัดระบบการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาและการจัดระบบพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานยังมีประสิทธิภาพไม่สูงนักซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาพชร อคฺคปญฺโญ(วลัยศรี)**^๖จากการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑” โดยใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพที่ดีพบว่า ด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านอัตถิยัญตา ความรู้จักประโยชน์ รู้ความมุ่งหมาย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระภุชชดากร อิสฺสรเมธี (พรมรักษา)**^๗ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารสถานศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑” พบว่าสถานศึกษามีการปฏิบัติในด้านการบริหารตามหลักอรรถัตถิยัญตาอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาสมควร ศรีสงคราม**^๘ ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรม และพลธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลวิจัยพบว่า สัปปุริสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอรรถัตถิยัญตาอยู่ในระดับมาก

๕.๒.๓ ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๑ ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนมีการปฏิบัติแตกต่างกันในระดับต่ำกว่าผู้บริหาร โดยเฉพาะด้านการบริหารตามหลักอัมมัญญตา เกี่ยวกับการจัดการส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติแก่บุคลากรมีระดับการปฏิบัติ และด้านการบริหารตามหลักบุคคลปโรปรัยัญตา แตกต่างกันต่ำรองลงมา โดยเฉพาะการจัดการส่งเสริมการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รองลงมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)**^๙ กล่าวว่า อัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักการและหลักเกณฑ์ทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ใน

^๖ พระมหาพชร อคฺคปญฺโญ (วลัยศรี), “การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก.

^๗ พระภุชชดากร อิสฺสรเมธี (พรมรักษา), “การบริหารสถานศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๑.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ชีวิต งาน และสังคมที่สมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ป.สัมพันธ์พานิชย์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๖-๑๔๙.

การปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจ การต่างๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติ ปฏิบัติตามเหตุผลเช่นรู้ว่า ตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการจะต้องทำอะไร อย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุด คือ รู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น ดังนี้ เป็นต้น บุคคลปโรปริญญตา คือ รู้จักบุคคล หมายความว่ารู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลโดยอาศัยความสามารถและคุณธรรมเป็นต้นว่าบุคคลใดมีความยิ่งหรือหย่อนอย่างไรและรู้จักปฏิบัติต่อคนอื่นว่าควรคบหรือไม่ควรคบ เมื่อคบแล้วจะได้คดียังไร ให้คุณให้โทษให้ประโยชน์อย่างไร ดังนี้ เป็นต้น สอดคล้องกับคำพูดในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง บุคคลปโรปริญญตา คือ การรู้บุคคลและลักษณะความต้องการของบุคคล ดังปรากฏใน**ธัมมัญญสูตร**^{๑๐}ว่า ภิกษุผู้ที่มีความรู้เรื่องบุคคลของภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักบุคคล ๒ จำพวกได้แก่ (๑) รู้ลักษณะบุคคลผู้ที่เป็นบัณฑิต รู้บุคคลที่มีความต้องการจะพบ บุคคลผู้เป็นพระ อริยะหรือผู้ที่เป็นบัณฑิต เป็นคนดีมีศีลธรรม สนใจในคำสั่งสอนแล้วนำมากระทำตามคำสอนนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น (๒) รู้จักลักษณะของบุคคลที่ไม่ใช่บัณฑิต ไม่ต้องการเห็นบุคคลที่เป็นบัณฑิตหรือพระอริยะและไม่ต้องการจะฟังธรรมคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้รู้ ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า การรู้จักคบบุคคลผู้เป็นบัณฑิตย่อมนำมาซึ่งประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น แต่หากคบคนพาลย่อมนำไปสู่ความหายนะทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีจึงควรเลือกคบบุคคลที่ดี เพื่อให้สามารถนำความเจริญมาสู่ตนเองและหมู่คณะได้ตลอดไป

๕.๒.๔ ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตาม สมมติฐานข้อที่ ๒ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบุคลากรที่มีวุฒิการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่าและระดับปริญญาตรีมีการปฏิบัติสูงกว่าระดับสูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งแตกต่างกันต่ำกว่าทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการบริหารตามหลักบุคคลปโรปริญญตาแตกต่างกันต่ำสุด และด้านการบริหารตามหลักมัตตัตถูตารองลงมา โดยเฉพาะด้านควมมีการปฏิบัติตามการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างมีความเอาใจใส่และตระหนักจริงจังต่อหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้นและควมมีการปฏิบัติการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ**^{๑๑} ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕”, รายงานการวิจัย, หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๐} อ.ส.ต.ท. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๕-๑๔๖.

^{๑๑} พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, “การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕”, รายงานการวิจัย, หน้า บทคัดย่อ.

นักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระจำรัส ฐิตธมโม (สวสโพธิ์กลาง)**^{๑๒} ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร” พบว่าบุคคลที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานครแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษา รายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

๕.๒.๕ ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่นจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๓ ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานระยะ ๑๑-๒๐ ปี มีการปฏิบัติในมากกว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานระยะ ๑-๑๐ ปี และบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานระยะระยะ ๒๑ ปีขึ้นไป เพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะด้านการบริหารตามหลักอรรถกถาตามการปฏิบัติแตกต่างกันต่ำสุด และด้านการบริหารตามหลักกาลัญญา ร่องลงมา ซึ่งสอดคล้องกับ**พระมหาสมควร ศรีสงคราม**^{๑๓} ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรม และพลธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า สัปปุริสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก เรียงตามระดับมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการรู้จักประมาณ ด้านการรู้จักกาล ด้านการรู้จักบุคคล ด้านการรู้จักผล ด้านการรู้จักตน ด้านการรู้จักชุมชน และด้านการรู้จักเหตุ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระธรรณัฐ ขยานนโท (ประเสริฐศิลป์)**^{๑๔} ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัปปุริสธรรม ๗” พบว่า การบริหารงาน ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับประสบการณ์ในการทำงาน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^{๑๔} พระธรรณัฐ ขยานนโท (ประเสริฐศิลป์), “การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัปปุริสธรรม ๗”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๗.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น โดยผู้วิจัยได้สรุปข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในแต่ละด้าน ไว้ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดและพัฒนานโยบายด้านการบริหารตามหลักอรรถกถา และด้านการบริหารตามหลักอรรถกถา ให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอันจะนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่ยั่งยืนต่อไป

๒) เพื่อเป็นข้อสนเทศในการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาโดยกำหนดแผนพัฒนานโยบายที่เน้นให้ยึดถือและปฏิบัติตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ด้านอัมมัญญา อรรถกถา และด้านการบริหารตามหลักกัลยาณุตตา เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

๓) ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดและพัฒนานโยบายด้านการส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมให้แก่บุคลากรของตนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาทางด้านจิตใจไปพร้อมกับการพัฒนาทางด้านการศึกษาให้เจริญเคียงคู่กันไป เพราะถือว่า ดี มีสาระ น่าสนใจต่อการเรียนรู้ ดังนั้นควรจัดนโยบายส่งเสริมเพื่อที่จะได้ทำให้ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนได้มีทักษะในการปฏิบัติตนอย่างชัดเจนขึ้น ซึ่งคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์และส่งผลดีมากต่อการพัฒนาและเรียนรู้สิ่งใหม่ๆสามารถนำไปปรับใช้เข้ากับชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีในการบริหารชีวิต บริหารตนและบริหารงานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น มีดังนี้

๑) ด้านการบริหารตามหลักอัมมัญญา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรนำหลักและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถาบันหรือองค์กรได้มากที่สุด ควรที่มีการจัดระบบส่งเสริมหลักสูตรทางด้านคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้นและให้สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่นในการนำไปสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้ก้าวหน้าและชัดเจน ควรจัดทำการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นๆอยู่เสมอ ควรทำการตรวจสอบติดตามและรายงานผลการวัดผล ประเมินผลหรือทำการวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพทางการศึกษาให้ต่อเนื่องอยู่เสมอ

๒) ด้านการบริหารตามหลักอรรถกถา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการกำหนดเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาอย่างชัดเจนและเป็นระบบมาตรฐาน

ควรกำหนดการพัฒนาระบบคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาอย่างชัดเจนและจัดทำอย่างต่อเนื่อง ควรจัดทำการวัดผลประเมินผลในระบบการปฏิบัติงานของผู้บริหารและครูเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาบุคลากรที่ดี มีคุณภาพ และเด่นชัด และครูผู้สอนควรที่จะต้องได้พัฒนาคุณภาพและศักยภาพทางการศึกษาของตนให้เป็นคนที่ยึดมั่นและใฝ่เรียนรู้อยู่เสมอเพื่อที่จะมีองค์ความรู้แนวใหม่ ๆ มาถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๓) ด้านการบริหารตามหลักอัตตัญญา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรจัดทำพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสนองให้แก่ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาเรียนอย่างเต็มที่และทั่วถึงกัน ควรจัดทำการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ควรที่จะต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาจากข้างบนหรือจากกระทรวงที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และควรเป็นผู้รู้จักวางตนให้พอเหมาะ ประเมินตนให้พอดีและปฏิบัติหน้าที่พัฒนาตนให้มีศักยภาพอยู่ตลอดเวลาต้องเป็นต้นแบบที่ดีและมีความรับผิดชอบสูงต่อหน้าที่ของตน

๔) ด้านการบริหารตามหลักมัตตัญญา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาเป็นประจำ ควรมีมาตรการการอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรอย่างโปร่งใส ควรเป็นผู้รู้จักประมาณในการแยกแยะแบ่งสรรปันส่วนในการใช้สอยให้อยู่ในความพอเหมาะพอดีกับรายได้และรายจ่ายที่ได้รับ ควรเป็นผู้ที่มีการรู้จักการวางแผนและการบริหารจัดการระบบการเงินของตนอย่างชัดเจนไม่ให้ยุ่งเหยิงคลั่งคลือและพุ่มพวยเกินตัว และสถานศึกษาควรที่จะมีการปฏิบัติตามแผนการใช้จ่ายงบประมาณอย่างเคร่งครัด และมีการจัดทำเสนอแผนรายงานการใช้จ่ายอย่างเป็นประจำเพื่อความโปร่งใสและไม่ให้เป็นช่องว่างในการปฏิบัติไปสู่ความทุจริต

๕) ด้านการบริหารตามหลักกาลัญญา ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการปฏิบัติตามการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างมีความเอาใจใส่และตระหนักจริงจังต่อหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น ควรมีการปฏิบัติการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาอย่างจริงจังและควรมีการปฏิบัติตามการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเคร่งครัด ควรเป็นผู้รู้จักการบริหารเวลาอย่างเคร่งครัด มีความจริงใจตรงต่อเวลา รู้ว่าการไหน ควรปฏิบัติหน้าที่อะไร เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน ควรเป็นผู้บริหารงานให้เสร็จตรงต่อเวลาที่กำหนดตามที่ได้รับมอบหมายงานให้ และควรมีการจัดทำการประเมินระเบียบการทำงานและการปฏิบัติวินัยอย่างเข้มงวดเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีระเบียบในการทำงานมากขึ้น

๖) ด้านการบริหารตามหลักปริสัญญญา ครูหรือผู้บริหารควรให้ความร่วมมือทางการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาอย่างไม่ปิดบังและบิดเบือนตามตามข้อเท็จจริง คือ ควรให้มีการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการอย่างเปิดกว้างในหลาย

ช่องทาง และควรให้มีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นอย่างมีระบบ เชื่อค้ายที่สามารถประสานงานกันได้หมดโดยไม่ยุ่งยากและซับซ้อน ควรเป็นผู้รู้จักประสานสมทบงานต่างๆกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และควรให้ความร่วมมือเอาใจใส่ส่งเสริมปฏิบัติวิสัยพัฒนากลไกทางด้านวิชาการให้แก่บุคคล ชุมชน ครอบครัว องค์กรอย่างเปิดกว้าง และควรมีการประสานร่วมมือในการพัฒนาวิชาการทางสถานการศึกษา

๗) ด้านการบริหารตามหลักคุณประโยชน์ ผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบงานสูง ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างเปิดกว้างและทั่วถึง ควรเป็นผู้รู้จักวัดระดับความรู้ความสามารถของครูหรือบุคลากรในโรงเรียนของตนว่าแต่ละบุคคลมีความรู้ความสามารถมากน้อยเพียงใดและเหมาะสมแก่การสอนอยู่ในระดับใดชั้นใด และการงานใด ควรต้องได้มีการจัดแบ่งงานเฉพาะด้านให้รับผิดชอบโดยตรงตามความเหมาะสมแก่งาน ควรส่งเสริมให้มีการประสานงานและการพัฒนาเครือข่ายการศึกษาอย่างเป็นระบบ ไม่ซับซ้อนและต้องโปร่งใสต่อหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการประสานงานต่างๆ และควรจัดการส่งเสริมบุคลากรของตนให้ได้มีโอกาสในการแสดงออกทางศักยภาพความสามารถของเขาได้อย่างเต็มเปี่ยม และควรส่งเสริมให้มีการประเมินวิทยานิพนธ์ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

หากมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่นในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะ ดังนี้

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ในรายด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำและควรมีแนวทางในการส่งเสริมในรายด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับสูง เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) ควรทำการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ในด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมายให้มากกว่าการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อที่จะได้นำมาเปรียบเทียบความคิดของกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมายให้มีแตกต่างและชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิมและเพื่อที่จะได้นำมาแนวทางในการบริหารจัดการการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓) ควรทำการศึกษาวิจัยลงลึกเกี่ยวกับการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการเข้าในการบริหารโรงเรียนโดยให้ศึกษาแยกตามระดับวุฒิการศึกษาที่แตกต่างกัน เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และ นักเรียน เพื่อนำเอาแนวความคิดเห็นทั้งหมดมาบูรณาการปรับใช้เข้าในการบริหารจัดการพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

๔) ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการเข้าในการบริหารโรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน จะเป็นการดีมาก เพื่อที่จะข้อมูลและทราบถึงปัญหาอุปสรรคมาเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขและส่งเสริมพัฒนาให้มีความก้าวหน้าต่อไปมากยิ่งขึ้น